

انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی و کیفیت حسابرسی

سیدعلی واعظ^۱ ©

دانشیار گروه حسابداری، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

علی قناد

دانشجوی دکتری حسابداری، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

محمدحسین قلمبر

مریبه گروه حسابداری، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

ابراهیم انواری

دانشیار گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

(تاریخ دریافت: ۲۰ فروردین ۱۴۰۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۹ شهریور ۱۴۰۳)

این پژوهش با هدف آزمون تاثیر انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی بر کیفیت حسابرسی (با سه معیار اظهار نظر حسابرسان در خصوص تداوم فعالیت، گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی و تجدید ارائه صورت‌های مالی) در بازه زمانی سال‌های ۱۳۹۱ الی ۱۴۰۰ و با استفاده از داده‌های ۱۳۲ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران که طبق روش حذف سیستماتیک انتخاب شدند انجام شد. به منظور انجام فرضیه‌های پژوهش از نرم افزار ایویوز ۱۰ و روش رگرسیون لجیت استفاده شده است. یافته‌های پژوهش - گویای این است که در صورت کم توجهی سرمایه‌گذاران نهادی نسبت به تحلیل یکسان تمام اوراق سرمایه‌گذاری‌های خود، تمایل حسابرسان به اظهار نظر در مورد تداوم فعالیت و گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی کاهش یافته و احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی افزایش می‌یابد. یعنی از آنجائیکه سرمایه‌گذاران نهادی قادر یا علاقه‌مند نیستند به طور همزمان به کلیه سهام‌های سرمایه‌گذاری شده به یک اندازه توجه نموده و به سرمایه‌گذاری‌های دارای بازدهی غیرعادی توجه بیشتری می‌نمایند و به تبع آن نسبت به سرمایه‌گذاری‌های با بازدهی عادی کم توجه می‌شوند، این رفتار دوگانه سرمایه‌گذاران مذکور منجر به ایجاد بستری می‌شود که خروجی آن کاهش کیفیت حسابرسی است.

واژه‌های کلیدی: انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی، کیفیت حسابرسی، اظهار نظر حسابرسان در خصوص تداوم فعالیت، گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی، تجدید ارائه صورت‌های مالی.

¹ sa.vaez@scu.ac.ir

مقدمه

گزارشگری اطلاعات قابل اتکا و به هنگام از وظایف اصلی حسابداری محسوب می‌شود و حسابداری نیز این وظیفه بسیار مهم را از طریق تنظیم و ارائه صورتهای مالی با مقاصد عمومی انجام می‌دهد [۳]. در واقع سیستم حسابداری سعی می‌نماید با دادن اطلاعات مهم و تاثیرگذار اقتصادی مرتبط با فعالیتهای شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی، ریسک تصمیم‌گیری را برای استفاده‌کنندگان مذکور کاهش داده و موجب افزایش ثروت سهامداران و رفاه عمومی گردد [۲۲]. البته از آنجایی که استفاده‌کنندگان از اطلاعات حسابداری دارای طیفی وسیع و گسترده هستند و در بسیاری از اوقات بین این استفاده‌کنندگان تضاد منافع نیز وجود دارد، برطرف کردن تمام نیازهای استفاده‌کنندگان به صورت یکسان بسیار سخت و دشوار است [۱].

در مفاهیم نظری گزارشگری مالی عنوان شده است که هدف صورتهای مالی عبارت است از ارائه اطلاعاتی تلخیص و طبقه‌بندی شده درباره وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی واحد تجاری است که برای طیفی گسترده از استفاده‌کنندگان صورتهای مالی در اتخاذ تصمیمات اقتصادی مفید واقع گردد [۱۲]. ملاحظه می‌شود که سودمندی در تصمیم‌گیری در توصیف اهداف صورتهای مالی مستتر است اما به واسطه انعطاف‌های موجود در استانداردهای حسابداری امکان ارائه ارقام نادرست و دستکاری شده توسط مدیران همواره وجود دارد [۱۱]. از آنجایی که ارائه اطلاعات قابل اتکا و عاری از دستکاری‌های مدیریتی مستلزم انجام نظارت‌های دقیق و مستمر بر فرآیند گزارشگری مالی است، همواره اثر بخشی و کیفیت مکانیزم‌های نظارتی در کانون توجه تنظیم‌کنندگان قوانین و مقررات مربوطه و فعالان اقتصادی بازار سرمایه بوده است که کیفیت حسابرسی یکی از این ساز و کارهای نظارتی است [۱۶].

کیفیت حسابرسی را می‌توان قدرت کشف تحریف‌های با اهمیت و قدرت گزارش تحریف‌های مذکور تعریف نمود [۱۹]. طبیعی است که حساب‌رسان مستقل باصلاحیت هنگامی که استقلال خود را حفظ نموده و از دانش و تجارب کافی نیز برخوردار باشند، می‌توانند حسابرسی با کیفیتی را ارائه نمایند [۸]. یکی دیگر از اهرم‌های نظارتی و کنترلی جهت ایجاد سلامت مالی و ممانعت از بروز رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیریتی، نظارت سرمایه‌گذاران نهادی است. سرمایه‌گذاران نهادی که معمولاً سهامداران بزرگ و عمده هم محسوب می‌شوند، دارای توان اقتصادی و سیاسی قابل ملاحظه‌ای بوده و ضمناً از دانش لازم برای تحلیل اطلاعات مالی گزارش شده نیز برخوردار هستند [۱۸]. انتظار می‌رود سرمایه‌گذاران نهادی از قدرت، نفوذ و اختیارات خود به نحوی استفاده کنند که اراده آنان بر تمایلات جانبدارانه مدیریت غلبه نماید، طبیعتاً هر قدر نظارت سرمایه‌گذاران نهادی قویتر باشد، احتمال ارائه ارقام مغرضانه و جهت‌دار از ناحیه مدیریت کمتر می‌شود و برعکس هر قدر نظارت سهامداران مذکور ضعیف‌تر و کم‌رنگ‌تر باشد احتمال ارائه ارقام نادرست و سوگیرانه افزایش می‌یابد.

علاوه بر مطالب گفته شده متذکر می‌شود که در این پژوهش از متغیری به نام انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی استفاده شده که موجب نوآوری پژوهش نیز شده است. مفهوم انحراف توجه

سرمایه‌گذاران نهادی به این معناست که گاهی امکان دارد سرمایه‌گذاران مذکور توجه حداکثری خود را معطوف به بخشی از سرمایه‌گذاری‌های خود که دارای بازدهی غیرعادی هستند نموده و در نتیجه نسبت به سایر سرمایه‌گذاری‌های انجام شده توجه کمتری مبذول نمایند و این کم توجهی سهامداران نهادی موجب مهیا شدن فرصت برای انجام اعمال فرصت طلبانه مدیریتی در شرکت‌هایی که مورد کم توجهی قرار گرفتند می‌شود [۲۴].

با توجه به مطالب گفته شده در این پژوهش سعی می‌شود به این پرسش پاسخ داده شود که آیا کم توجهی و غفلت موقتی سرمایه‌گذاران نهادی موجب تاثیرگذاری بر کیفیت کار حسابرسان مستقل شرکت‌های ایرانی مورد پژوهش می‌شود یا خیر. این موضوع به این علت اهمیت دارد که مشخص شود در محیط اقتصادی ایران آیا اصولاً سرمایه‌گذاران نهادی و نوع نظارت آنان باعث بهبود در سلامت گزارشگری مالی می‌شود؟ و ضمناً میزان تاثیرپذیری حسابرسان مستقل و واکنش آنان نسبت به نوع نظارت سهامداران نهادی چگونه است؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

طبق منطق تئوری نمایندگی همواره بین مدیران و سهامداران تضاد منافع وجود داشته که موجب بروز مشکلات نمایندگی می‌گردد. مشکلات نمایندگی از اینجا ناشی می‌شود که اداره کنندگان عملیاتی شرکت‌ها و عرضه‌کنندگان اطلاعات مرجعی واحد یعنی مدیریت بوده و مدیران نیز به طور طبیعی دارای تمایلات و تعلقاتی هستند که نمی‌توانند این تمایلات و تعلقات را در فرآیند ارائه اطلاعات دخالت ندهند. واضح است که تاثیرپذیری گزارشگری اطلاعات از تعلقات و تمایلات شخصی مدیران باعث سوگیری و ارائه اطلاعات جعلی و مغرضانه شده و موجب به خطر افتادن امنیت سرمایه‌گذاری و هرگونه تصمیم‌گیری می‌شود [۲۳]. برای رفع نگرانی‌های سرمایه‌گذاران و سایر ذی‌نفعان از این بابت تدابیری اتخاذ شده است تا آثار زیان بار رفتار مخرب مدیریتی به حداقل ممکن کاهش یابد که به مجموعه این تدابیر اصطلاحاً نظام راهبری شرکتی گفته می‌شود [۴].

یکی از مهمترین ابزارهای رفع نگرانی سهامداران و سایر ذی‌نفعان در خصوص رفتارهای مخرب و فرصت‌طلبانه مدیریت، انجام حسابرسی مستقل صورت‌های مالی است [۱۴]. حسابرسی مستقل صورت‌های مالی در صورتی که از کیفیت لازم و قابل قبولی برخوردار باشد، موجب اطمینان بخشی و رفع نگرانی از بابت صحت ارقام مندرج در صورت‌های مالی می‌گردد. منظور از کیفیت حسابرسی داشتن دو ویژگی همزمان قدرت کشف و قدرت گزارش تحریف‌های بااهمیت می‌باشد. بدیهی است که کشف و افشای تحریف‌های بااهمیت از طرف حسابرسان مستقل موجب جلوگیری و ممانعت از ارائه ارقام جعلی و مغرضانه توسط مدیریت شده و ریسک سرمایه‌گذاری و هرگونه تصمیم‌گیری را کاهش داده و باعث ارتقای امنیت سرمایه‌گذاری می‌گردد [۱۹]. ضمن اعتراف به موثر بودن فرآیند حسابرسی مستقل، باید اذعان نمود که انجام حسابرسی مستقل به تنهایی نمی‌تواند تمام مشکلات نمایندگی را برطرف نماید، زیرا همواره احتمال دارد که حسابرسان مستقل باصلاحیت نیز دچار اشتباه شده و یا گاهی استقلال آنان کم‌رنگ شود و به همین دلیل باید علاوه بر انجام حسابرسی مستقل، از سایر ابزارهای نظارتی نیز

استفاده نمود تا سلامت گزارشگری مالی تامین گردد. یکی از سایر ابزارها، نقش نظارتی سهامداران نهادی است [۲۶].

سهامداران نهادی به دلیل داشتن توان و قدرت کافی و همچنین به دلیل داشتن دانش مالی لازم، معمولاً قادر هستند رفتارهای مدیران را رصد و کنترل نموده و بر رفتار مدیران تاثیرگذاری نمایند. در خصوص نقش نظارتی سهامداران نهادی دو نظریه نظارت موثر و منافع شخصی مطرح شده است. در نظریه نظارت موثر ادعا می‌شود که سهامداران نهادی از قدرت و توان و دانش خود به نحوی استفاده می‌نمایند که موجب جلوگیری و ممانعت از رفتارهای مغرضانه و فرصت طلبانه مدیریتی شده و سلامت گزارشگری مالی را تامین می‌نمایند [۲۷ و ۲۸]. اما در نظریه منافع شخصی ادعا می‌شود که امکان دارد سرمایه‌گذاران نهادی از دانش و اقتدار و توان خود به نحوی استفاده نمایند تا گزارشگری مالی با منافع شخصی آنان منطبق و همسو باشد و عملاً منافع شخصی آنان را تامین نماید [۲۵].

نکته قابل توجه این است که انتظار می‌رود در محیطی که سرمایه‌گذاران نهادی نقش نظارتی مثبت و موثر خود را ایفا می‌نمایند، سلامت گزارشگری مالی و صحت ارقام ارائه شده در صورت‌های مالی در کانون توجه قرار گرفته و طبیعتاً در چنین محیطی توقع بر این است که حساب‌برسان مستقل نیز بر حفظ استقلال خود اهتمام نموده و سعی نماید با ارائه خدمات با کیفیت حسابرسی، بر شهرت و اعتبار خود بیفزاید. اما چنانچه سرمایه‌گذاران نهادی به هر دلیل دچار غفلت و کم توجهی نسبت به کنترل و رصد رفتار مدیریت شوند و اصطلاحاً دچار انحراف توجه گردند، انتظار می‌رود که زمینه برای رفتارهای فرصت طلبانه مدیریت مهیا گشته و احتمال کاهش کیفیت اطلاعات گزارشگری مالی تقویت شود و طبیعتاً در چنین محیطی انتظار می‌رود تقاضا برای دریافت خدمات با کیفیت حسابرسی کاهش یابد [۲۴]. برای سنجش کیفیت حسابرسی در این پژوهش، مشابه با پژوهش انجام شده چان و همکاران (۲۰۲۱) از سه معیار اظهار نظر در خصوص تداوم فعالیت، گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی و تجدید ارائه صورت‌های مالی استفاده گردید [۱۷].

اولین متغیری که در این پژوهش از آن به عنوان معیار کیفیت حسابرسی استفاده گردید اظهار نظر حسابرس در خصوص عدم تداوم فعالیت می‌باشد. معمولاً مشکل ابهام در تداوم فعالیت شرکت‌ها از طریق زیاندهی هنگفت یا متوالی عملیات تجاری و تجمیع زبان‌های انباشته و کمبود نقدینگی که باعث ناتوانی در ادای تعهدات شرکت می‌گردد، ناشی می‌شود [۱۷]. طبق استانداردهای حسابرسی، حساب‌برسان مستقل باید در حالات ابهام اساسی، ابهام با اهمیت توأم با افشای کافی و ابهام با اهمیت بدون افشای کافی واکنش متناسبی نشان داده و خطر عدم تداوم فعالیت را برای استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی گوشزد نمایند [۱۰]. طبیعتاً واکنش مناسب حساب‌برسان مستقل نسبت به خطر مذکور موجب ارتقای کیفیت حسابرسی می‌گردد.

دومین متغیر به کار گرفته شده جهت سنجش کیفیت حسابرسی گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی است. اصولاً کنترل‌های داخلی فرآیندی است که سازمان برقرار می‌کند تا از دستیابی و اثربخشی و کارایی عملیات، قابل اعتماد بودن گزارشگری مالی و رعایت قوانین و مقررات مربوط اطمینان یابد.

براساس بند ۴۹ استاندارد شماره ۴۰ حسابرسی ایران، حسابررس مستقل موظف است در اولین فرصت ممکن رده مناسبی از مدیریت را از نقاط ضعف با اهمیت موجود در طراحی یا عملکرد سیستم‌های حسابداری و کنترل داخلی که با آن‌ها برخورد کرده است آگاه کند [۱۰]. طبیعتاً گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی سیستم مالی صاحبکار موجب اصلاح و تقویت سیستم مذکور گشته و از مصادیق مسلم کیفیت حسابرسی تلقی می‌گردد.

در ادبیات حسابرسی تجدید ارائه صورت‌های مالی نیز از مصادیق پایین بودن کیفیت حسابرسی انجام شده سنوات قبل محسوب شده و معیار معکوس کیفیت حسابرسی در نظر گرفته می‌شود. در پژوهش حساس یگانه و تقی زاده (۱۳۹۲) مشخص گردید که عمده مواردی که منجر به تجدید ارائه صورت‌های مالی می‌گردد به مواردی مانند تشخیص نادرست مالیات، تشخیص نادرست هزینه‌ها و تشخیص نادرست بهای تمام شده مربوط می‌شود [۵]. با توجه به کلیه موارد گفته شده و رابطه مورد انتظار بین انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی و کیفیت حسابرسی فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر ارائه می‌گردد.

فرضیه اول: انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی تاثیر معناداری بر اظهارنظر حسابررس در خصوص تداوم فعالیت دارد.

فرضیه دوم: انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی تاثیر معناداری بر گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی دارد.

فرضیه سوم: انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی تاثیر معناداری بر تجدید ارائه صورت‌های مالی دارد. در ادامه تعدادی از پیشینه پژوهش‌های انجام گرفته پیرامون موضوع انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی و کیفیت حسابرسی به شرح زیر ارائه می‌شود:

جدول ۱. خلاصه ای از پژوهش‌های انجام شده پیرامون موضوع پژوهش

نویسندگان	موضوع پژوهش	یافته‌ها
هونگ و کائو (۲۰۲۳)	ارتباط بین انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی و چسبندگی پاداش مدیران	نتایج نشان داد که بین انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی با چسبندگی پاداش مدیران ارتباط مثبت و مستقیمی وجود دارد [۲۲].
چان و همکاران (۲۰۲۱)	انحراف توجه سهامداران نهادی و کیفیت حسابرسی	نتایج آن‌ها نشان داد هنگامی که توجه سرمایه‌گذاران نهادی منحرف می‌شود کیفیت حسابرسی شرکت‌ها نیز کاهش می‌یابد [۱۷].
گارل و همکاران (۲۰۲۱)	انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی و مدیریت سود	یافته‌های آنان نشان داد هنگام انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی مدیران شرکت‌ها از این فرصت سوء استفاده نموده و حجم مدیریت سود شرکت را افزایش می‌دهند [۲۱].
یانگ و همکاران (۲۰۲۰)	انحراف توجه سرمایه‌گذار نهادی و ریسک حسابرسی	نتایج نشان داد که تأثیر انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی بر حق‌الزحمه حسابرسی و تأخیر گزارش برای شرکت‌هایی که نظارت هیئت

مدیره ضعیف‌تر و اقلام تعهدی اختیاری بالاتری دارند، بارزتر است و همچنین فعالیت‌های نظارتی سرمایه‌گذاران نهادی با کاهش ریسک حسابرسی به نفع حسابرسان است [۲۹].		
نتایج آن‌ها نشان داد که در شرکت‌های متنوع با افزایش سطح تنوع تجاری، تمایل مدیران به مدیریت سود واقعی کاهش می‌یابد و هر یک از ویژگی‌های حسابرس می‌تواند شاخصی به منظور اندازه‌گیری نسبی میزان مدیریت سود واقعی در شرکت‌های متنوع قلمداد شود [۸].	تاثیر ویژگی‌های حسابرس بر رابطه بین تنوع تجاری و مدیریت سود واقعی	صابری پستیچی و غفوریان شاگردی (۱۴۰۲)
یافته‌های آنان نشان داد که میان گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی و واکنش بازار ارتباط منفی و معناداری وجود دارد و همچنین نیز نتایج نشان داد درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی، اندازه شرکت و اظهار نظر حسابرس ارتباط مستقیمی بر رابطه بین ضعف کنترل‌های داخلی و واکنش بازار وجود دارد [۶].	واکنش بازار به اظهار نظر حسابرس نسبت به ضعف با اهمیت در کنترل‌های داخلی	حسینی و همکاران (۱۴۰۰)
یافته‌های آنان نشان داد در شرکت‌هایی که سطوح مالکیت نهادی بالاتری دارند، کیفیت حسابرسی بالاتر است [۷].	نقش مالکان نهادی در کیفیت حسابرسی	رحیمیان و همکاران (۱۳۹۰)
یافته‌های آنان نشان داد که واگذاری سهام شرکت‌های بورسی از طرف سازمان خصوصی‌سازی و همچنین افزایش درصد مالکیت انتقال یافته، باعث افزایش کیفیت حسابرسی این شرکت‌ها خواهد شد [۱۳].	بررسی رابطه تغییر مالکیت با کیفیت حسابرسی	ودیدی و همکاران (۱۳۹۷)
نتایج آنان نشان داد که کیفیت حسابرسی، تداوم انتخاب حسابرس، مالکیت نهادی و مالکیت مدیریتی باعث کاهش مدیریت سود می‌شود و روابط بین متغیرهای مذکور با افزایش کیفیت و تداوم انتخاب حسابرس باعث کاهش بیشتر مدیریت سود خواهد شد [۲].	تاثیر تعدیل‌کنندگی کیفیت و تداوم حسابرسی بر رابطه بین ساختار مالکیت و مدیریت سود	بندریان و همکاران (۱۳۹۷)

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ ارتباط میان متغیرها، توصیفی و همبستگی است. داده‌های بکار رفته از نوع تاریخی و پس رویدادی است. برای جمع‌آوری داده‌ها از نرم افزار ره آورد نوین

۳، گزارش حسابرس مستقل و صورت‌های مالی حسابرسی شده شرکت‌ها در سایت کدال استفاده شده است. جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش از رگرسیون لوجیت استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد که از سال ۱۳۹۱ الی ۱۴۰۰ عضویت خود را در بورس اوراق بهادار حفظ کرده‌اند. نمونه‌گیری انجام شده با استفاده از روش حذفی (سیستماتیک) انجام شده است. بدین صورت که ابتدا ۷۷۴ شرکت که عضویت خود را بازار بورس اوراق بهادار حفظ کرده‌اند انتخاب گردید. ۱۶۸ شرکت از جامعه آماری که سال مالی آن‌ها به غیر از پایان سال مالی بودند حذف گردیدند، ۱۴۳ شرکت به دلیل حضور در صنایع واسطه‌گری، بانکی و بیمه‌ای، تعداد ۲۸۵ شرکت به دلیل عدم وجود اطلاعات آن‌ها طی بازه زمانی مورد پژوهش و ۴۶ شرکت به دلیل عدم تداوم فعالیت و یا تغییر سال مالی از جامعه آماری مورد پژوهش حذف گردید که در نهایت نمونه پژوهش با استفاده از ۱۳۲ شرکت (۱۳۲۰ سال - شرکت) انتخاب گردید.

مدل‌ها و متغیرهای پژوهش

متغیر وابسته

متغیر وابسته این پژوهش کیفیت حسابرسی می‌باشد. کیفیت حسابرسی به دلیل عدم دسترسی مستقیم به آن قابل اندازه‌گیری نیست زیرا به دلایل مختلف امکان دسترسی پژوهشگران به پرونده‌های حسابرسی و محیط عملیاتی حسابرسی وجود ندارد و این موضوع باعث گردیده که پژوهشگران از معیارهای متفاوتی جهت اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی استفاده نمایند. اولین معیار اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی در این پژوهش معیار اظهارنظر در خصوص تداوم فعالیت حسابرس می‌باشد که در پژوهش چان و همکاران (۲۰۲۱) مورد استفاده قرار گرفت [۱۷]. مدل استفاده شده جهت آزمون فرضیه اول به صورت زیر در نظر گرفته شده است:

$$GC_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 DIST_{i,t} + \beta_2 IO_{i,t} + \beta_3 Size_{i,t} + \beta_4 MTB_{i,t} + \beta_5 ZSCORE_{i,t} + \beta_6 LOSS_{i,t} + \beta_7 ROA_{i,t} + \beta_8 SGTH_{i,t} + \beta_9 LEV_{i,t} + \beta_{10} BIG4_{i,t} + \beta_{11} RPTLAG_{i,t} + INDUSTRY \times YEAR + \varepsilon_{i,t} \quad (۱)$$

در مدل مذکور منظور از GC بیانگر نحوه اظهارنظر حسابرس در خصوص تداوم فعالیت می‌باشد، به این صورت که اگر حسابرس مستقل در سال مورد رسیدگی در گزارش خود به نحوی به آن اشاره کرده باشد عدد یک و در غیر این صورت متغیر عدد صفر می‌گیرد نحوه اظهارنظر حسابرس در مورد تداوم فعالیت شامل کلیه حالات (۱) تاکید بر مطلب خاص (۲) اظهارنظر مشروط و (۳) عدم اظهارنظر می‌باشد [۹].

در رابطه (۱) بر اساس پژوهش چان و همکاران (۲۰۲۱) متغیرهای زیر به عنوان عوامل تاثیرگذار بر نحوه اظهارنظر تداوم فعالیت حسابرس هستند، که به عنوان متغیرهای کنترلی در نظر گرفته شده‌اند که شامل: درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی (IO) - اندازه شرکت (SIZE) - نسبت ارزش بازار به دفتری (MTB) - ضریب ورشکستگی (ZSCORE) - زیان شرکت (LOSS) - بازده دارایی‌ها (ROA) - رشد فروش (SGTH) - اهرم مالی (LEV) - اندازه حسابرس (BIG4) و تاخیر در گزارش حسابرسی

(RPTLAG) می‌باشد [۱۷]. که تعریف عملیاتی کلیه متغیرهای مذکور در جدول شماره (۲) بیان شده است. لازم به ذکر است متغیر مستقل این پژوهش انحراف توجه سرمایه گذاران نهادی (DIST) است که در قسمت متغیر مستقل تشریح شده است.

دومین معیار به کاررفته جهت اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی، گزارش ضعف کنترل‌های داخلی (ICW) می‌باشد [۱۷]. که با استفاده از رابطه (۲) فرضیه دوم پژوهش مورد آزمون قرار گرفته است:

$$\begin{aligned} \text{رابطه (۲)} \quad ICW_{i,t} = & \beta_0 + \beta_1 DIST_{i,t} + \beta_2 IO_{i,t} + \beta_3 Size_{i,t} + \beta_4 Age_{i,t} + \\ & \beta_5 LOSS_{i,t} + \beta_6 ROA_{i,t} + \beta_7 CUMRET_{i,t} + \beta_8 LEV_{i,t} + \\ & \beta_9 CASH_{i,t} + \beta_{10} INHRISK_{i,t} + \beta_{11} SGTH_{i,t} + \beta_{12} BIG4_{i,t} + \\ & \beta_{13} CH_AU_{i,t} + \beta_{14} RPTLAG_{i,t} + INDUSTRY \times YEAR + \varepsilon_{i,t} \end{aligned}$$

در رابطه (۲) گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی (ICW) متغیر وابسته پژوهش می‌باشد که با استفاده از گزارش حسابرسان شرکت محاسبه شده است اگر حسابرسان در گزارش خود به نقاط ضعف کنترل‌های داخلی که بر اساس چک لیست مصوب سال ۱۳۹۱ سازمان بورس اوراق بهادار مکلف شده‌اند به آن اشاره کنند عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر خواهد گرفت [۱۱]. حسابرسان بر مبنای چک لیست مزبور مکلف شده‌اند مواردی که حاکی از عدم رعایت یا اجرای نامطلوب کنترل‌های داخلی توسط صاحبکار می‌باشند را در گزارش خود افشا نمایند [۱۵].

در رابطه (۲) نیز براساس پژوهش چان و همکاران (۲۰۲۱) متغیرهای زیر به عنوان عوامل تاثیرگذار بر گزارش نقاط ضعف کنترل داخلی هستند که شامل: بازده سهام طی سال (CUMRET) - ریسک ذاتی (INHRISK) - تغییر حسابرسان (CH-AU) می‌باشند که تعریف عملیاتی آن‌ها در جدول شماره (۲) بیان شده است.

معیار سومی که در این پژوهش به عنوان معیار اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی در نظر گرفته شده است تجدید ارائه صورت‌های مالی می‌باشد به این صورت که اگر صورت‌های مالی قبل شرکت در سال مالی جاری تجدید ارائه شود نشان دهنده کیفیت پایین حسابرسی در نظر گرفته خواهد شد [۱۷]. که با استفاده از مدل زیر ارتباط آن با انحراف توجه سرمایه گذاران نهادی بررسی شده است:

$$\begin{aligned} \text{رابطه (۳)} \quad MIS_{i,t} = & \beta_0 + \beta_1 DIST_{i,t} + \beta_2 IO_{i,t} + \beta_3 Size_{i,t} + \beta_4 MTB_{i,t} + \\ & \beta_5 LEV_{i,t} + \beta_6 CH_LEV_{i,t} + \beta_7 CH_ROA_{i,t} + \beta_8 LOSS_{i,t} + \\ & \beta_9 CH_INVT_{i,t} + \beta_{10} BIG4_{i,t} + \beta_{11} SOFTASSET_{i,t} + \\ & INDUSTRY \times YEAR + \varepsilon_{i,t} \end{aligned}$$

در این مدل جهت اندازه‌گیری تجدید ارائه صورت‌های مالی (MIS) از یک متغیر مجازی استفاده شده است به این صورت که اگر صورت‌های مالی سال مالی قبل شرکت تجدید ارائه شده باشد عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر می‌گیرد در این مدل متغیرهای تغییر اهرم مالی (CH-LEV) - تغییر در بازده دارایی‌ها (CH-ROA) - تغییر در موجودی کالا (CH-INVT) و نسبت دارایی‌های ثابت

(SOFTASSET) به عنوان متغیرهای کنترلی پژوهش می‌باشند که تعریف عملیاتی آن‌ها در جدول شماره دو بیان شده است.

متغیر مستقل

متغیر اصلی این پژوهش که استفاده از آن موجب نوآوری پژوهش نیز شده است انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی است. انحراف توجه به این معناست که چنانچه سهامداران نهادی که قبلاً در مجموعه‌ای از اوراق سهام صنایع مختلف سرمایه‌گذاری کرده است، امکان دارد در اثر بروز یک واقعه غیرعادی مانند بازده بسیار بالا یا بسیار پایین سهام در صنعت بخصوصی، توجه این سهامداران نهادی از سایر اوراق سهام سرمایه‌گذاری شده بطور موقت و در یک دوره زمانی کوتاه منحرف شود. برای اندازه‌گیری متغیر انحراف توجه سهامداران نهادی در سطح شرکت، از مدل کمپف و همکاران (۲۰۱۷) استفاده شده است [۲۴]. طبق این مدل فرض بر این است سرمایه‌گذاران نهادی نمی‌توانند به طور همزمان حداکثر توجه خود را به تمام اوراق سهام سرمایه‌گذاری شده خود که معمولاً از طیفی گسترده برخوردار هستند، اعمال نمایند. و به طور طبیعی حداکثر توجه آنان (در کوتاه مدت) تنها معطوف به سرمایه‌گذاری‌هایی می‌گردد که دارای بازدهی غیرعادی هستند.

فرایند محاسبه عملیاتی متغیر انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی بشرح زیر است:

فرض کنید که شرکت f دارای دو سرمایه‌گذار نهادی A و Z می‌باشد و این سرمایه‌گذاران نهادی علاوه بر سرمایه‌گذاری در شرکت f در شرکت‌های دیگری که در صنایع متفاوتی فعالیت می‌نمایند، سرمایه‌گذاری کرده‌اند (در این پژوهش شرکت‌های مورد پژوهش به ۱۲ صنعت Fama & French تقسیم شده‌اند) در این حالت در یک بازه زمانی مشخص q (فصل) مقدار انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی A در شرکت f به این ترتیب محاسبه می‌شود که ابتدا درصد سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران نهادی A در شرکت‌های شاغل در صنایع دارای بازدهی غیرنرمال (چه مثبت و چه منفی) را جمع نموده و در درصد سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران نهادی A در شرکت f ضرب می‌نماییم و در نتیجه مقدار انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی A در شرکت f محاسبه شده و سپس با همین روش مقدار انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی Z در شرکت f نیز محاسبه گردیده و با جمع دو مقدار انحراف توجه، کل انحراف توجه شرکت f محاسبه می‌شود. با استفاده از رابطه شماره ۴ میزان انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی در سطح هر شرکت محاسبه می‌شود:

$$DIST_{ifq} = \sum_{i \in F_{q-1}} \sum_{ind \neq indf} W_{ifq-1} \times W_{iq-1}^{IND} \times IS_q^{IND} \quad \text{رابطه (۴)}$$

در این رابطه مجموع حاصلضرب $W_{iq-1}^{IND} \times IS_q^{IND}$ نشان می‌دهد که به چه میزان توجه سرمایه‌گذاران نهادی A به صنعتی که بالاترین بازده و کمترین بازده را داشته منحرف شده است. با توجه به اینکه میزان توجه به هر شرکت سرمایه‌پذیر در سبد سهامداران نهادی، تابعی از درصد مالکیت سهامداران نهادی و میزان ارزش بازار شرکت سرمایه‌پذیر می‌باشد در این پژوهش نیز به جهت محاسبه دقیق‌تر متغیر انحراف توجه سهامداران نهادی در هر شرکت از معیار وزن نیز بهره گرفته شده است. بدین

منظور با استفاده W_{ifq-1} محاسبه می‌شود که وزن شرکت f در سبد سهامداران نهادی i در $q-1$ (فصل قبل) چه مقدار می‌باشد که برای این اندازه‌گیری از رابطه شماره ۵ استفاده شده است:

$$W_{ifq-1} = \frac{QPFW_{ifq-1} + QPercOwn_{ifq-1}}{\sum_{I \in F_{q-1}} (QPFW_{ifq-1} + QPercOwn_{ifq-1})} \quad \text{رابطه (۵)}$$

باتوجه به اینکه متغیرهای مدل پژوهش به صورت سالانه می‌باشند جهت هموارسازی داده‌ها میانگین چهارفصل انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی هر شرکت استفاده شده است. ضمناً شرح متغیرهای بکار رفته در رابطه‌های فوق در جدول شماره ۲ تشریح شده است.

جدول ۲. تعریف متغیرهای مدل های پژوهش

متغیر	نماد	نحوه محاسبه متغیرها
کنترلی	$IO_{i,t}$	تعداد سهام در اختیار مالکان نهادی تقسیم بر تعداد کل سهام شرکت
	$Size_{i,t}$	لگاریتم طبیعی دارایی‌های شرکت
	$MTB_{i,t}$	نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری
	$Age_{i,t}$	لگاریتم طبیعی سن شرکت
	$ZSCORE_{i,t}$	$Z = 0.717X_1 + 0.847X_2 + 3/1.07X_3 + 0.420X_4 + 0.998X_5$
	$LOSS_{i,t}$	اگر شرکت در سال جاری زیان گزارش نماید عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر می‌گیرد.
	ROA_t	نسبت سود خالص شرکت به کل دارایی‌ها
	$SGTH_{i,t}$	درصد تغییرات فروش نسبت به سال قبل
	$CFO_{i,t}$	نسبت جریان نقدعملیاتی شرکت به دارایی‌ها
	$LEV_{i,t}$	نسبت بدهی‌های شرکت به دارایی‌ها
	$CH_LEV_{i,t}$	تغییر اهرم مالی نسبت به سال قبل
	$CASH_{i,t}$	نسبت وجه نقد به کل دارایی‌ها
	$INHRISK_{i,t}$	مجموع حساب‌های دریافتی و موجودی کالا تقسیم بر کل دارایی‌ها
	$CUMRET_{i,t}$	بازده سهام در طی سال
	$BIG4_{i,t}$	اگر حسابرس شرکت موسسه حسابرسی مفید راهبر یا سازمان حسابرسی باشد عدد یک در غیر این صورت عدد صفر می‌گیرد.
	$RPTLAG_{i,t}$	تعداد روزهای بین پایان سال مالی و تاریخ گزارش حسابرسی

اگر شرکت حسابرِس خود را در سال مالی جاری تغییر دهد عدد یک در غیر این صورت عدد صفر می‌گیرد.	$CH_AU_{i,t}$	مستقل
تغییرات بازده دارایی‌ها نسبت به سال قبل	$CH_ROA_{i,t}$	
نسبت تغییر در حساب‌های دریافتی به دارایی‌ها	$CH_RECT_{i,t}$	
نسبت تغییر در موجودی کالا به دارایی‌ها	$CH_INVT_{i,t}$	
مقدار ناخالص دارایی، ماشین آلات و تجهیزات به دارایی‌ها	$SOFTASSET_{i,t}$	
انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی	$Distraction_{fq}$	
سهامدار نهادی شرکت f در پایان فصل قبل	$i \in Fq-1$	
صنعت شرکت f	$INDf$	
۱۲ صنعت فاما و فرنچ	IND	
وزن صنعت در پرتفوی سرمایه‌گذار A در سه ماهه قبل	W_{iq-1}^{IND}	
صنعتی که بالاترین و پایین‌ترین بازده را در فصل جاری دارد مقدار ۱ و در غیر این صورت صفر می‌گیرد.	IS_q^{IND}	
وزن میزان سرمایه‌گذار نهادی A در شرکت f در فصل قبل	W_{ifq-1}	
وزن ارزش بازار شرکت f در سیدسهام سرمایه‌گذار نهادی A	$QPFweight_{ifq-1}^{\square}$	
درصدی از سهام شرکت f که متعلق به سرمایه‌گذار نهادی A است.	$QPercOwn_{ifq-1}$	

یافته‌ها

آمار توصیفی

در جدول زیر آمار توصیفی متغیرهای پژوهش نشان داده شده است. با توجه به جدول ارائه شده میانگین درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی معادل ۶۱/۹۳ درصد است یعنی به طور متوسط حدود ۶۲ درصد مالکیت شرکت‌های نمونه در اختیار سرمایه‌گذاران نهادی می‌باشد. میانگین تاخیر در صدور گزارش‌های حسابرِس برابر ۷۹/۹۱ است یعنی به طور متوسط بعد از گذشت حدود ۸۰ روز پس از پایان سال مالی گزارش حسابرِس شرکت‌های بورسی صادر می‌گردد. میانگین اندازه حسابرِس برابر ۲۵/۹۰ می‌باشد که نشان دهنده آن است که تقریباً معدل یک چهارم شرکت‌های بورسی توسط موسسات حسابرِس بزرگ یعنی شرکت‌های مفید راهبر و سازمان حسابرِس مورد حسابرِس قرار گرفته‌اند.

جدول ۳. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	میانگین	میانه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار
اظهار نظر تداوم فعالیت حسابرِس	۰/۰۶۸۹	۰/۰۰۰۰	۱/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۲۵۳۴

۰/۳۷۸۸	۰/۰۰۰۰	۱/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۱۷۳۴	گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی
۰/۴۶۴۷	۰/۰۰۰۰	۱/۰۰۰۰	۱/۰۰۰۰	۰/۶۸۴۸	تجدید ارائه صورت‌های مالی
۱۴/۸۵۳۲	۰/۰۰۰۰	۹۸/۴۷۳۵	۵/۳۷۶۲	۱۱/۸۳۳۴	انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی
۲۴/۷۳۷۴	۰/۰۰۰۰	۹۸/۷۰۸۴	۶۸/۲۳۰۴	۶۱/۹۳۱۹	درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی
۱/۳۳۲۴	-۱/۴۸۰۴	۷/۹۵۹۴	۲/۰۶۳۲	۲/۲۵۱۶	ضریب ورشکستگی
۰/۳۶۲۳	۰/۰۰۰۰	۱/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۱۵۵۳	زیان شرکت
۲۷/۵۵۰۹	۱۸/۰۰۰۰	۱۸۰/۰۰۰۰	۸۲/۰۰۰۰	۷۹/۹۱۹۶	تاخیر در گزارش
۲/۹۸۲۶	۱/۵۱۸۵	۲۰/۷۶۸۶	۱۴/۲۳۷۷	۱۳/۸۴۹۸	اندازه شرکت
۰/۱۱۹۳	-۰/۰۱۸۳	۰/۴۹۹۱	۰/۱۲۴۵	۰/۱۴۱۶	بازده دارایی‌ها
۲/۳۲۰۲	-۹/۴۳۶۴	۱۷/۳۱۷۸	-۰/۰۲۹۸	۰/۱۸۶۳	تغییرات بازده دارایی‌ها
۰/۲۰۱۴	۰/۰۳۱۴	۰/۹۹۶۷	۰/۵۷۵۹	۰/۵۵۴۵	اهرم مالی
۰/۲۳۵۴	-۰/۹۳۵۱	۰/۹۶۵۴	-۰/۰۰۲۲	-۰/۰۰۹۷	تغییرات اهرم مالی
۰/۴۲۲۹	-۰/۹۳۱۰	۱/۹۴۰۴	۰/۲۹۱۶	۰/۳۳۶۵	رشد فروش
۰/۱۸۰۴	۰/۰۲۹۳	۰/۹۳۲۹	۰/۲۱۲۲	۰/۲۵۴۰	دارایی‌های ثابت
۰/۴۳۸۳	۰/۰۰۰۰	۱/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۲۵۹۰	اندازه حسابرس
۳/۵۷۸۰	۰/۲۰۰۰۷	۱۹/۷۴۸۴	۳/۰۳۵۰	۴/۲۰۳۲	نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری
۰/۴۴۷۸	۰/۰۰۰۰	۱/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۲۷۷۲	تغییر حسابرس مستقل
۰/۹۵۳۲	-۰/۹۸۱۲	۳/۹۸۸۴	۰/۰۵۵۷	۰/۳۰۵۴	بازده سهام
۰/۰۳۹۸	۰/۰۰۰۰۲	۰/۱۹۸۶	۰/۰۲۹۸	۰/۰۴۱۹	نسبت وجه نقد
۰/۳۶۰۲	۲/۴۸۴۹	۴/۲۴۸۴	۳/۷۶۱۲	۳/۶۶۱۷	سن شرکت
۰/۱۹۱۴	۰/۰۱۸۰	۰/۹۶۷۱	۰/۵۱۶۵	۰/۵۱۹۰	ریسک ذاتی

نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

نتایج فرضیه اول پژوهش

جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون لوجیت استفاده شده است که نتایج آزمون فرضیه اول در جدول ۴ ارائه شده است. با توجه به نتایج بدست آمده مقدار آماره درست‌نمایی (۲۹۶/۴۴۴۴) و احتمال آماره درست‌نمایی (۰/۰۰۰۰) فرضیه اول پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد مورد پذیرش قرار می‌گیرد مقدار ضریب تعیین مک فادن مدل نیز برابر عدد ۰/۴۴۷۵ می‌باشد که نشان می‌دهد متغیرهای مستقل و کنترلی پژوهش حدود ۴۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته را نشان می‌دهند.

جدول ۴. نتایج آزمون فرضیه اول پژوهش

نام متغیر	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره Z	سطح معناداری
انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی	-۱/۲۶۸۳	۰/۱۷۶۴	-۷/۱۸۷۲	۰/۰۰۰۰
درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی	۰/۰۱۴۸	۰/۰۰۶۶	۲/۲۳۳۲	۰/۰۲۵۵
ضریب ورشکستگی	-۰/۰۳۷۲	۰/۰۰۴۹	-۷/۵۶۹۵	۰/۰۰۰۰
زیان شرکت	-۰/۲۰۸۲	۰/۱۲۲۸	-۱/۶۹۵۰	۰/۰۹۰۱
تاخیر در گزارش حسابرسی	۰/۰۱۵۴	۰/۰۰۶۸	۲/۲۵۳۰	۰/۰۲۴۳
اندازه شرکت	۰/۰۱۹۹	۰/۰۰۵۷	۳/۴۵۸۳	۰/۰۰۰۵
بازده دارایی‌ها	۰/۱۱۴۷	۰/۰۱۴۰	۸/۱۷۲۰	۰/۰۰۰۰
اهرم مالی	۰/۲۶۵۴	۰/۰۱۸۱	۱۴/۶۵۶۱	۰/۰۰۰۰
رشد فروش	۰/۹۸۷۴	۰/۶۰۰۰	۱/۶۴۴۹	۰/۱۰۰۰
اندازه حسابرس	۰/۸۳۶۹	۰/۳۰۵۸	۲/۷۳۶۶	۰/۰۰۶۲
نسبت ارزش بازار به دفتری	۰/۰۱۶۱	۰/۰۰۶۰	۲/۶۷۱۲	۰/۰۰۷۶
ضریب ثابت	۰/۵۲۵۸	۰/۵۴۴۴	۰/۹۶۵۸	۰/۳۳۴۱
ضریب تعیین مک فادن	۰/۴۴۷۵	آماره اندرز (با درجه آزادی ۱۰)	۳۲۵/۵۳۴۳	
آماره نسبت درست‌نمایی	۲۹۶/۴۴۴۴	آماره هاسمر لمشو(با درجه آزادی ۸)	۱۲/۶۷۰۳	
احتمال (آماره درست‌نمایی)	۰/۰۰۰۰			

براساس نتایج بدست آمده از آزمون فرضیه اول مشخص می‌شود که انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی تاثیر منفی معناداری بر اظهار نظر حسابرس در خصوص تداوم فعالیت وجود دارد به عبارتی دیگر هنگامی که توجه سرمایه‌گذاران نهادی به طور موقت منحرف می‌شود حسابرسان مستقل کمتر به اظهار نظر درباره تداوم فعالیت شرکت می‌پردازند که احتمالاً این غفلت حسابرسان در خصوص گزارش وضعیت تداوم فعالیت شرکت‌ها مربوط به مخاطره افتادن استقلال حسابرس باشد. همچنین متغیرهای کنترلی درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی، تاخیر در گزارش حسابرسی، اندازه شرکت، بازده دارایی‌ها، اهرم مالی، اندازه حسابرس و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارای رابطه مثبت معنادار و متغیر کنترلی

ضریب ورشکستگی نیز دارای رابطه منفی و معنادار شدند لازم به ذکر است متغیرهای زیان شرکت و رشد فروش نیز در سطح خطای ۵ درصد معنادار نمی‌باشند.

نتایج فرضیه دوم پژوهش

در فرضیه دوم به بررسی ارتباط بین گزارش نقاط ضعف کنترل داخلی و انحراف توجه سرمایه گذاران نهادی پرداخته شد براساس نتایج بدست آمده مقدار آماره درست‌نمایی برابر $۹۲/۲۸۷۹$ و مقدار احتمال آن برابر $۰/۰۰۰۰$ می باشد که نشان دهنده معنادار بودن کلی مدل می‌باشد مقدار ضریب تعیین مک فادن برابر $۰/۴۴۹۵$ می باشد که بیانگر آن است که متغیرهای مستقل و کنترلی پژوهش حدود ۴۵ درصد تغییرات متغیر وابسته را تبیین کرده‌اند.

جدول ۵. نتایج آزمون فرضیه دوم پژوهش

نام متغیر	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره Z	سطح معناداری
انحراف توجه سرمایه گذاران نهادی	-۰/۰۲۱۶	۰/۰۰۹۸	-۲/۱۹۸۹	۰/۰۲۷۹
درصد مالکیت سرمایه گذاران نهادی	۰/۱۳۳۰	۰/۰۷۳۱	۱/۸۱۹۴	۰/۰۶۸۸
سن شرکت	۰/۲۱۰۷	۰/۲۲۳۵	۰/۹۴۲۷	۰/۳۴۵۸
زیان شرکت	۰/۶۳۳۸	۰/۱۷۷۶	۳/۵۶۷۲	۰/۰۰۰۴
تاخیر در گزارش حسابرسی	۰/۰۱۲۹	۰/۰۰۳۵	۳/۶۲۰۵	۰/۰۰۰۳
اندازه شرکت	۰/۰۱۴۳	۰/۰۰۳۲	۴/۴۳۵۹	۰/۰۰۰۰
بازده دارایی‌ها	۰/۷۷۳۰	۰/۴۱۱۷	۱/۸۷۷۴	۰/۰۶۰۵
اهرم مالی	۰/۰۱۴۱	۰/۰۰۳۴	۴/۰۴۹۵	۰/۰۰۰۱
رشد فروش	۰/۷۹۷۹	۰/۲۱۱۵	۳/۷۷۲۰	۰/۰۰۰۲
اندازه حسابرس	۰/۵۵۹۰	۰/۱۸۷۰	۲/۹۸۹۳	۰/۰۰۲۸
تغییر حسابرس مستقل	-۰/۰۱۹۰	۰/۱۸۲۵	-۰/۱۰۴۳	۰/۹۱۶۹
بازده سهام	۰/۲۰۷۰	۰/۰۸۲۶	۲/۵۰۵۵	۰/۰۱۲۲
ریسک ذاتی	۰/۶۹۵۴	۰/۴۲۳۵	۱/۶۴۲۰	۰/۱۰۰۶
نسبت وجه نقد	-۰/۰۱۵۷	۰/۰۰۹۴	-۱/۶۶۴۴	۰/۰۹۶۰
ضریب ثابت	۳/۶۰۳۷	۱/۰۸۷۸	۳/۳۱۲۶	۰/۰۰۰۹
ضریب تعیین مک فادن	۰/۴۴۹۵	آماره اندرز (با درجه آزادی ۱۰)	۶/۷۵۸۸	
آماره نسبت درست‌نمایی	۹۲/۲۸۷۹	آماره هاسمر لمشو(با درجه آزادی ۸)	۳/۰۲۷۳	
احتمال (آماره درست‌نمایی)	۰/۰۰۰۰			

نتایج آزمون فرضیه دوم مبین این است که انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی تاثیر منفی معناداری بر گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی دارد. یعنی هنگامی که توجه سرمایه‌گذاران نهادی منحرف می‌شود حسابرسان کمتر در گزارش‌های خود به ضعف کنترل‌های داخلی شرکت صاحبکار اشاره می‌کنند که احتمالاً این امر به ایجاد روابط مالی بین صاحبکار و حسابرس مستقل مرتبط می‌گردد. ضمناً متغیرهای کنترلی زیان شرکت، تاخیر در گزارش حسابرسی، اندازه شرکت، اهرم مالی، رشد فروش، اندازه حسابرسان و بازده سهام در سطح خطای ۵ درصد دارای رابطه مثبت معنادار و متغیرهای کنترلی درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی، سن شرکت، بازده دارایی‌ها، تغییر حسابرس مستقل، ریسک ذاتی و نسبت وجه نقد در سطح خطای ۵ درصد معنادار نمی‌باشند.

نتایج فرضیه سوم پژوهش

در فرضیه سوم به بررسی رابطه بین انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی و تجدید ارائه صورت‌های مالی پرداخته شد مقدار آماره نسبت درست‌نمایی برابر $177/5160$ و مقدار احتمال آن برابر $0/0000$ می‌باشد که نشان می‌دهد مدل در حالت کلی معنادار است مقدار ضریب تعیین مک فادن برابر $0/4030$ می‌باشد که نشان می‌دهد حدود ۴۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته تبیین شده است.

جدول ۶. نتایج آزمون فرضیه سوم پژوهش

نام متغیر	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره Z	سطح معناداری
انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی	۰/۷۴۹۶	۰/۲۷۲۵	۲/۷۵۰۰	۰/۰۰۶۰
درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی	۰/۷۲۴۰	۰/۲۶۹۹	۲/۶۸۲۲	۰/۰۰۷۳
تغییرات موجودی کالا	۰/۴۹۰۹	۰/۱۹۸۷	۲/۴۷۰۳	۰/۰۱۳۵
تغییرات اهرم مالی	۰/۳۹۴۵	۰/۱۷۱۲	۲/۳۰۳۸	۰/۰۲۱۲
زیان شرکت	۰/۳۰۱۲	۰/۱۲۳۴	۲/۴۴۰۸	۰/۰۱۴۷
اندازه شرکت	۰/۰۷۲۹	۰/۰۱۳۴	۵/۴۱۱۳	۰/۰۰۰۰
تغییرات بازده دارایی‌ها	-۰/۰۱۵۷	۰/۰۳۲۰	-۰/۴۹۲۵	۰/۶۲۲۳
اهرم مالی	۰/۳۹۹۲	۰/۲۱۸۰	۱/۸۳۱۲	۰/۰۶۷۱
دارایی‌های ثابت	۰/۴۷۶۵	۰/۱۹۸۳	۲/۴۰۲۴	۰/۰۱۶۳
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	۰/۰۸۷۳	۰/۰۱۰۶	۸/۱۹۱۹	۰/۰۰۰۰
اندازه حسابرسان	-۰/۳۹۶۹	۰/۰۹۱۹	-۴/۳۱۸۳	۰/۰۰۰۰
ضریب ثابت	-۰/۰۳۵۱	۰/۲۳۳۰	-۰/۱۵۰۷	۰/۸۸۰۱
ضریب تعیین مک فادن	۰/۴۰۳۰	آماره اندرز (با درجه آزادی ۱۰)	۱۶/۲۰۷۲	

۱۷/۲۸۶۷	آماره هاسمر لمشوب(با درجه آزادی ۸)	۱۷۷/۵۱۶۰	آماره نسبت درست‌نمایی
		۰/۰۰۰۰	احتمال (آماره درست‌نمایی)

نتایج آزمون فرضیه سوم نشان می‌دهد که انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی تاثیر مثبت معناداری بر تجدید ارائه صورت‌های مالی دارد یعنی هنگامی که توجه سرمایه‌گذاران نهادی به طور موقت منحرف می‌شود و در اثر این انحراف موقت و کم توجهی که منجر به کم‌رنگ شدن نقش نظارتی آنان می‌گردد، میزان تجدید ارائه صورت‌های مالی افزایش می‌یابد. قابل ذکر است متغیرهای کنترلی درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی، تغییرات موجودی کالا، تغییرات اهرم مالی، زیان شرکت، لندازه شرکت، دارایی‌های ثابت و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری در سطح خطای ۵ درصد دارای رابطه مثبت و معنادار بوده و متغیر کنترلی اندازه حسابرس نیز در سطح مذکور دارای رابطه منفی و معنادار می‌باشد. همچنین متغیرهای کنترلی تغییرات بازده دارایی‌ها و اهرم مالی نیز فاقد رابطه معنی‌دار در سطح خطای ۵ درصد می‌باشند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی ارتباط بین انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی و کیفیت حسابرسی است که از طریق تنظیم سه فرضیه به بررسی رابطه بین آن‌ها پرداخته شد. جهت سنجش کیفیت حسابرسی از معیارهای اظهار نظر تداوم فعالیت حسابرس، گزارش ضعف کنترل‌های داخلی و تجدید ارائه صورت‌های مالی و جهت سنجش انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی نیز از روش کمپف و همکاران استفاده گردید. نتایج گویای این است که در صورت کم توجهی موقت سرمایه‌گذاران نهادی، کیفیت حسابرسی از منظر هر سه معیار اظهار نظر حسابرس در خصوص تداوم فعالیت، گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی و تجدید ارائه صورت‌های مالی کاهش می‌یابد. یعنی به موازات تنزل نقش نظارتی سرمایه‌گذاران نهادی تمایل حسابرسان به انعکاس خطر عدم تداوم فعالیت و گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی کاهش یافته و احتمال ارائه مجدد صورت‌های مالی نیز افزایش می‌یابد.

بر اساس استانداردهای حسابرسی، حسابرسان مستقل در صورت حالات سه‌گانه ابهام اساسی در تداوم فعالیت، ابهام بااهمیت همراه با افشای کافی و ابهام بااهمیت بدون افشای کافی می‌بایست به ترتیب به اشکال عدم اظهار نظر، ارائه گزارش مقبول همراه با بند توضیحی و ارائه گزارش مشروط واکنش نشان دهند که نتایج حاصله نشان از بی‌تمایلی حسابرسان مستقل (در صورت فقدان چتر نظارتی سرمایه‌گذاران نهادی) نسبت به انعکاس خطر عدم تداوم فعالیت دارد. همچنین نتایج گویای این است که در فضای کم توجهی و غفلت موقت سرمایه‌گذاران نهادی، رفتار حسابرسان به سمت عدم گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی متمایل می‌شود، در حالی که بر اساس استاندارد شماره ۴۰ حسابرسی ایران حسابرسان مستقل وظیفه دارند در اولین فرصت ممکن، رده مناسبی از مدیریت را از نقاط ضعف با اهمیت کنترل‌های داخلی آگاه کنند. ضمناً نتایج بدست آمده مبین این است در صورت خلا نظارت

سرمایه‌گذاران نهادی احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی (که ناشی از کیفیت پایین حسابرسی انجام شده قبلی است) افزایش می‌یابد.

اصولاً تجدید ارائه صورت‌های مالی در ایران معمولاً به شناسایی نادرست مالیات، هزینه‌ها و بهای تمام شده محصولات مرتبط می‌شود و فقدان نظارت کافی و موثر سرمایه‌گذاران نهادی، احتمال شناسایی نادرست موارد مذکور را تقویت کرده و موجب افزایش احتمال ارائه مجدد صورت‌های مالی می‌گردد. به عبارت دیگر از کل نتایج پژوهش چنین استنباط می‌شود که فقدان چتر نظارتی سهامداران نهادی، منجر به کاهش کیفیت گزارشگری مالی شده و در چنین فضایی تقاضا برای دریافت خدمات با کیفیت حسابرسی نیز کاهش می‌یابد و احتمالاً از طریق مخدوش شدن استقلال حسابرسان، احتمال روابط مالی بین صاحبکار و حسابرسان تقویت می‌گردد که نتایج این پژوهش با پژوهش چان و همکاران (۲۰۲۱) همخوانی دارد.

باتوجه به نتایج بدست آمده به سرمایه‌گذاران بالقوه پیشنهاد می‌گردد در خصوص سرمایه‌گذاری در شرکت‌هایی که درصد قابل توجهی از آنان در اختیار سرمایه‌گذاران نهادی است با احتیاط برخورد نمایند، زیرا احتمال دارد که شرکت‌های مد نظر آنان جهت سرمایه‌گذاری، از آن دسته از شرکت‌هایی باشند که مورد کم توجهی سرمایه‌گذاران نهادی قرار گرفته و احتمالاً گزارش‌های حسابرسی آنان دارای نقاط ضعف و اشکالاتی باشد. همانطور که قبلاً ذکر گردید در فقدان نظارت سرمایه‌گذاران نهادی و کاهش نقش نظارتی آنان احتمال ایجاد رابطه مالی بین صاحبکار و حسابرس افزایش یافته و در نتیجه کیفیت حسابرسی شرکت‌های مذکور کاهش می‌یابد.

با توجه به بدیع بودن متغیر انحراف توجه سهامداران نهادی به پژوهشگران پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آتی به بررسی رابطه بین متغیر مذکور و خطر سقوط قیمت سهام بپردازند، زیرا همواره احتمال دارد در اثر فقدان نظارت سهامداران نهادی گزارشگری مالی مغرضانه ارائه شود و این گزارشگری مغرضانه خطر ایجاد حباب قیمتی سهام را افزایش می‌دهد.

فهرست منابع

۱. ایمنی، محسن و مشعشعی، سیدمحمد. (۱۴۰۱). "بررسی تاثیر محدودیت‌های حاکم بر استراتژی-های مدیریت سود بر به کارگیری استراتژی تغییر طبقه بندی سود". **مجله فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی**، ۱۹(۷۵)، ۲۳۶-۲۰۳.
۲. بندریان، امیرعلی، وحیدی الیزبی، ابراهیم، مقصودی، فرامرز (۱۳۹۷). "تاثیر تعدیل کنندگی کیفیت و تداوم حسابرسی بر رابطه بین ساختار مالکیت و مدیریت سود". **پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی**، ۱۰(۳۷)، ۲۱۳-۱۹۵.
۳. ثقفی، علی و طالبی نجف آبادی، عبدالحسین. (۱۳۹۵). "تاثیر ساز و کارهای حاکمیت شرکتی بر عملکرد شرکت‌های عرضه اولیه شده در بورس اوراق بهادار تهران". **فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی**، ۱۳(۵۰)، ۱-۲۴.

۴. جلیلی، مونا و اسعدی، عبدالرضا. (۱۴۰۱). "اثر مکانیزم های حاکمیت شرکتی بر محافظه کاری در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". **نشریه تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، ۱۴(۵۶)، ۲۰۷-۲۲۲.
۵. حساس یگانه، یحیی و تقی زاده، سمیه (۱۳۹۲). "ماهیت تجدید ارائه صورت های مالی در ایران؛ براساس طبقه بندی GAO". **نشریه حسابداری و منافع اجتماعی**، ۴(۱۱)، ۱-۱۴.
۶. حسنی، ماریه، گرکز، منصور، معطوفی، علیرضا و دیده خانی، حسین. (۱۴۰۰). "بررسی واکنش بازار به اظهار نظر حسابرسان نسبت به ضعف با اهمیت در کنترل های داخلی". **مجله دانش حسابرسی**، ۲۱(۸۲)، ۲۰۲-۲۲۸.
۷. رحیمیان، نظام الدین، رضاپور، نرگس، اخضری، حسین (۱۳۹۰). "نقش مالکان نهادی در کیفیت حسابرسی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". **مجله دانش حسابرسی**، ۱۱(۴۵)، ۶۸-۸۱.
۸. صابری پستچی، سیدحجت، غفوریان شاگردی، امیر (۱۴۰۲). "بررسی تاثیر ویژگی های حسابرس بر رابطه بین تنوع تجاری و مدیریت سود واقعی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". **نشریه تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، ۱۵(۵۹)، ۱۲۰-۱۰۱.
۹. عابدی صدقیانی، بابک، واعظ، سیدعلی، مظاهری، اسماعیل، انواری، ابراهیم (۱۴۰۰). "بررسی رابطه بین کاهش حق الزحمه حسابرسی در دوران بحران اقتصادی با کیفیت حسابرسی". **نشریه دانش حسابرسی**، ۲۱(۸۴)، ۴۹۲-۴۷۰.
۱۰. کمیته تدوین استانداردهای حسابرسی (۱۴۰۰). **استانداردهای حسابرسی**، سایر خدمات اطمینان بخشی و خدمات مرتبط، تهران: انتشارات سازمان حسابرسی.
۱۱. مظاهری، اسماعیل، منتظر حجت، امیرحسین، عزیزی خیر آبادی، میلاد (۱۴۰۱). "بررسی تاثیر اجرای دستورالعمل های کنترل های داخلی و رتبه بندی موسسات حسابرسی بر شفافیت گزارشگری مالی". **فصلنامه حسابداری مالی**، ۱۴(۵۳)، ۹۹-۸۳.
۱۲. نشریه ۱۶۰ سازمان حسابرسی (۱۴۰۲). **استانداردهای حسابداری**، تهران: انتشارات سازمان حسابرسی.
۱۳. ودیعی، محمدحسین، باقرپور ولاشانی، محمدعلی، سیفی قبادی، حسین (۱۳۹۷). "بررسی رابطه تغییر مالکیت با کیفیت حسابرسی". **مجله دانش حسابرسی**، ۱۸(۷۱)، ۱۰۶-۹۱.
۱۴. وکیلی فرد، حمیدرضا، طالب نیا، قدرت اله و علوی، سیدمحمد (۱۳۹۹). "عوامل موثر بر کیفیت گزارش های حسابرسی در موسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران". **نشریه تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، ۱۲(۴۸)، ۴۴-۲۱.

۱۵. هیئت مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار. (۱۳۹۱). "چک لیست رعایت الزامات کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی". **سازمان بورس و اوراق بهادار**.
16. Baylis, R.M., Burnap, P., Clatworthy, M.A., Gad, M.A., Pong, C.K., (2017). "Private lenders' demand for audit". *Journal of Accounting and Economics*, 64(1), 78–97.
17. Chan, D. K, Li, X. & Xin, Q. (2021). "Institutional investor inattention and audit quality", *Accounting and Public Policy*, 64(4), 123-147.
18. Dai, L., Dharwadkar, R., Shi, L. & Zhang, B. (2017). "The governance transfer of blockholders: evidence from block acquisitions and earnings management around the world". *Journal of Corporate Finance*, 45(5), 586–607.
19. DeAngelo, L., (1981). Auditor independence, low-balling and disclosure regulation. *Journal of Accounting and Economics*, 3, 113-127.
20. Fama, E.F. (1980). "Agency problems and the theory of the firm". *Journal of Political Economy*, 88(2), 288–307.
21. Garel, A., J. M. Martin-Flores, A. Petit-Romec, and A. Scott, (2021), "Institutional investor distraction and earnings management". *Journal of Corporate Finance*, 66(2), 1-22.
22. Hong, Y. & Cao, C.(2023). "Institutional Investors' Distraction and Executive Compensation Stickiness Based on Multiple Regression Analysis". *Journal of Risk and Financial Management*, 16(120), 1-21.
23. Jensen, M.C. (1986) Agency Costs of Free Cash Flow, Corporate Finance, and Takeovers. *The American Economic Review*, 76, 323-329.
24. Kempf, E., Manconi, A., Spalt, O. (2017). "Distracted shareholders and corporate actions". *The Review Financial Studies*, 30(5), 1660–1695.
25. Kim, O. (1993). "Disagreements among shareholders Over a Firm's Disclosure Policy", *Journal Finance*, 48(2), 747 – 760.
26. McCahery, J.A., Sautner, Z. & Starks, L.T. (2016). "Behind the scenes: the corporate governance preferences of institutional investors". *Journal Finance*, 71(6), 2905–2932.
27. Pound, J. (1988). Proxy contests and the efficiency of shareholder oversight. *Journal of Financial Economics*, 20(1), 237-265.
28. Shleifer, A. & Vishny, R. W. (1986). "Large shareholders and corporate control". *Journal of Political Economy*, 94(3), 461–488.
29. [Yang](#), H., [Hai](#) Wu, Y., [Yangxin](#) Yu, W. (2020). "Distracted institutional investors and audit risk". *Journal Accounting & Finance*, 61(3), 65-82.

Institutional Investor Inattention and Audit Quality

Seyed Ali Vaez¹©

Associate Prof in Accounting, Faculty of Economic and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Ali Ghannad

Ph.D. Candidate in Accounting, Faculty of Economic and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Mohammad Hossein Ghalambor

Lecture in Accounting, Faculty of Economic and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Ebrahim Anvari

Associate Prof in Economics, Faculty of Economic and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

(Received: April 08, 2024; Accepted: September 09, 2024)

This research aims to test the effect of deviation of institutional investors' attention on audit quality (with three criteria of going-concern audit opinions, Internal control weaknesses report, and restatement) It was done in the period of 2012 to 2021 and using the data of 132 companies admitted to the Tehran Stock Exchange, which were selected according to the systematic elimination method. In order to carry out the hypotheses of the research, the Eviews 10 software and the logit regression method were used. Findings of this research shows that in case of lack of attention from institutional shareholders, auditor tendency to comment on continuity of the firms and reporting weak points of its internal controls decreases and the probability of restating of financial statements increases. That is, since institutional investors inattention are not able or interested to pay equal attention to all invested stocks at the same time and pay more attention to investments with abnormal returns and accordingly They pay little attention to investments with normal returns, this dual behavior of the aforementioned investors leads to the creation of a platform, the output of which is the reduction of audit quality.

Keywords: Institutional Investor Inattention, Audit Quality, Going-Concern Audit Opinions, Internal Control Weaknesses Report, Restatement.

¹ sa.vaez@scu.ac.ir © (Corresponding Author)